

RECENSIES

J. Th. de Smidt, e. a., ed., *Fiscaliteit in Nederland. 50 jaar Belastingmuseum 'Prof. Dr. Van der Poel'* (Zutphen: De Walburg Pers, Deventer: Kluwer, 1987, 182 blz., f49,50, ISBN 90 6011 557 0 (De Walburg Pers), ISBN 90 200 1101 4 (Kluwer)).

Er wordt in historische vaktijdschriften weleens wat toberig gedaan over de nimmer aflatende stroom van publikaties op het terrein van de Nederlandse geschiedenis. Toch lijkt een 'ontmoedigingsbeleid' niet in alle situaties terecht. Het terrein van de belastinggeschiedenis, om een voorbeeld te noemen, is nog onvoldoende verkend. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door de aard van het onderwerp. Belastingen roepen nu eenmaal bij tal van mensen enige aversie op en het is niet aannemelijk dat dit bij historici anders ligt.

Het hier te bespreken boek is, zoals in de titel al wordt aangegeven, verschenen ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van het in Rotterdam gevestigde belastingmuseum. Het boek is zonder meer schitterend verzorgd en optimaal toegankelijk dank zij een register van persoonsnamen. Dat de bundel geen duidelijk omljnd thema kent, is wellicht een bezwaar. In de wervende pr-stijl van de flaptekst heet zoiets: 'Een keur van specialisten besteedt aandacht aan zeer uiteenlopende aspecten van de geschiedenis van de belastingen in Nederland, van de vroege Middeleeuwen tot het meer recente verleden'. Die vroege middeleeuwen moet men overigens met een korreltje zout nemen, want veel verder terug dan 1400 komt dit boek niet. De veertien artikelen zijn in grote lijnen chronologisch geordend. Ik zal mij in deze recensie beperken tot het signaleren van een aantal hoofdzaken.

Thematisch gezien, kan men in de bundel twee hoofdlijnen onderscheiden. In de eerste plaats treft men een aantal bijdragen over diverse specifieke belastingen aan, zoals bijvoorbeeld over de curieuze speelkaartenbelasting, die sinds 1753 zes maal werd ingevoerd en afgeschaft, over de bekende overdrachtsbelasting die vandaag de dag bij huizenbezitters en makelaars weinig populariteit geniet, en over de ambtgelden die in de achttiende eeuw en de Bataafs-Franse tijd speciaal door ambtenaren moesten worden opgebracht.

In de tweede plaats bevat de bundel een aantal artikelen die men zou kunnen samenbrengen rond het thema van de belastingdruk en zijn gevolgen. Sinds de middeleeuwen is in heel Europa de belastingdruk geleidelijk groter geworden, al verschilde het tempo van land tot land. Dat proces ging gepaard met een aantal fundamentele veranderingen. In deze bundel worden er vijf genoemd (35). Eén daarvan betreft de overgang van incidentele naar permanente belastingen. Deze ontwikkeling komt speciaal aan de orde in een uitstekend artikel van J. A. M. Y. Bos-Rops over de beden in het vijftiende-eeuwse Holland. Uit haar bijdrage blijkt duidelijk dat dit proces niet is te beschouwen als een lineaire ontwikkeling.

De toenemende belastingdruk leidde veelvuldig tot belastingoproeren en -rellen. De specialist op dit terrein, R. M. Dekker, probeert een antwoord te vinden op de vraag waarom vanaf 1750 in ons land dit soort oproeren eigenlijk niet meer voorkwam. H. A. M. de Wit behandelt—onder het motto 'tussen theorie en praktijk'—de belastinghervormingsplannen die in de loop van de achttiende eeuw werden ontwikkeld in de Republiek, Frankrijk en Engeland. Veel invloed op de praktische belastingpolitiek had dit soort plannen toentertijd niet.

Momenteel wordt de slechte toestand van de openbare financiën in de achttiende-eeuwse Republiek wel toegeschreven aan het institutioneel onvermogen van ons land. W. Fritschy acht die opvatting evenwel onhoudbaar. Zij is van oordeel dat de Republiek, gezien de zeer hoge belastingdruk die ook de rijken trof, in feite maar heel smalle marges had voor ingrijpende veranderingen in het belastingstelsel. In deze bundel zet zij haar stelling kracht bij met een opstel over de mislukking van de Bataafse plannen om te komen tot een algemene inkomstenbelasting.

Voor de meer algemeen georiënteerde historici vormen de bijdragen uit deze tweede categorie het interessantste deel van de bundel.

Tenslotte bevat het boek nog een aantal uiteenlopende artikelen die niet onder een gemeenschappelijke noemer zijn te brengen. Allereerst een case-studie over vier leden van het geslacht Doubleth die van 1586 tot 1667 de functie van ontvanger-generaal van de Republiek hebben vervuld. Tijdens hun ambtsuitoefening werden de staats financiën nog als familiezaak behartigd. Andere bijdragen gaan over de fiscale rechtspraak in Gelderland, de stedelijke accijnzen in het zeventiende-eeuwse Den Bosch en de geschiedenis van het belastingmuseum.

Het belastingmuseum kan tevreden zijn met deze publikatie, die in samenwerking met de Contactgroep financiën en fiscaliteit is tot stand gekomen. Gelet op de lacunes op het terrein van de geschiedenis van fiscaliteit en overheidsfinanciën, is het verder te hopen dat het museum en de contactgroep kans zien om bijvoorbeeld eens in de vijfjaar een bundel artikelen te laten verschijnen. En dan uiteraard bij voorkeur een bundel die een wat duidelijker omljnd thema kent.

A. Sj. van der Goot

L. Hellinga-Querido, C. de Wolf, *Laurens Janszoon Coster was zijn naam* (Haarlem: Enschedé, 1988, 133 blz., f39,50, ISBN 90 70024 51 9); J. W. Groesbeek, *Wie was Laurens Jansz. Coster? Een nieuw licht op zijn persoon* (Utrecht: VSP, 1988, iv + 43 blz., f14,90, ISBN 90 6764 106 5).

Zeker ook namens de Haarlemse uitgeverij, die in de negentiende eeuw een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de mythevorming rond Laurens Janszoon Coster, houdt D. J. Enschedé in het voorwoord bij J. W. Groesbeeks boekje een pleidooi voor hernieuwde aandacht voor de Nederlandse uitvinder van de boekdrukkunst. Het jaar 1988 is uitgeroepen tot Costerjaar en dit is aanleiding geweest voor de oud-rijksarchivaris Groesbeek opnieuw de archieven van Haarlem te onderzoeken, maar ook tot het samenstellen van een uitvoerige expositie in het Teylers Museum in Haarlem. Het boek van Lotte Hellinga-Querido en Clemens de Wolf begeleidde deze expositie. Wat heeft het Costerjaar nu aan belangwekkends opgeleverd?

Het boek van Hellinga en De Wolf is fraai geïllustreerd en behandelt helder en overzichtelijk de geschiedenis van de boekdrukkunst in West-Europa en de rol die Coster in de Nederlandse cultuur gespeeld heeft. In het eerste deel van dit boek beschrijft mw. Hellinga de overgang van schrijven naar drukken in de vijftiende eeuw. In tegenstelling tot het transcriberen van de middeleeuwse *scriptores* vormde het drukkersbedrijf van meet af aan een samenwerkingsverband tussen drukkers, zettters en correctors. Met name de laatste categorie is interessant: het waren vaak geleerde humanisten, die de teksten corrigeerden en die grote invloed hadden op de drukkers. Erasmus is hiervan het bekendste voorbeeld. Dat de oorsprong van de boekdrukkunst in Mainz lag, waar de vermaarde Gutenbergbijbel ca. 1455 gedrukt werd, daarover kan geen twijfel bestaan. Natuurlijk gunden andere drukkers Johan Gutenberg niet de eer de eerste te zijn geweest. Maar Laurens Janszn. Coster komt in de eerste 37 pagina's van het boek niet voor; zijn naam past niet tussen de oudst bekende Duitse, Engelse en Italiaanse drukkers die mw. Hellinga behandelt. Het was dan ook één van de vele mythes die de ontdekking van boekdrukkunst omringden dat in Holland, en met name in Haarlem, de pionier te vinden zou zijn. Dit ging terug op een mededeling in de *Koelhoffsche Kroniek* van 1499. Maar deze gedachte werd echter pas